Ivanka Pavlić

KRATAK PRILOG O DJELATNOSTI OMLADINE U JADRANOVU TOKOM NOR-a

Poznato je da je u Vinodolu sredinom tridesetih godina došlo do oživljavanja kako građanskih, najčešće opozicijskih snaga, tako i naprednih, prije svega komunističkih.

U različitim organizacijskim oblicima obuhvaćena je i omladina koju stariji komunisti usmjeravaju prema naprednim marksističkim idejnim osnovama uz napomenu da je bilo mjesta gdje je ta djelatnost bila više nego uspješna, ali je bilo i sredina gdje je takva djelatnost bila gotovo nepoznata.

O naprednijoj djelatnosti omladine u Jadranovu u doratnom razdoblju gotovo da i nema podataka, osim ponekog zabilježenog sjećanja poput onog Zvonka Petrinovića, gdje se navodi da su se tokom 1940. i 1941. godine pojedinim simpatizerima antifašistima dostavljali materijali i štampa, a uslijedio bi povremeno i koji sastanak.[1] Međutim, broj tih simpatizera nije u tom periodu bio velik, budući da su ljudi u najvećem broju radili izvan Jadranova, te su kontakti bili znatno otežani.

Prilike u mjestu u to doratno vrijeme možda najbolje ocrtava Vladimir Budić riječima: „Naše mjestance je sve dotle bilo naseljeno uglavnom siromašnim življem - manuelnim radnicima, zidarima, ribarima i tome slično. Rijetki su tada bili kod nas koji su imali mogućnosti da pođu učiti neki zanat, a u više škole, pogotovo fakultete još rjeđe ili je to bilo posve nemoguće zamisliti. Obzirom na to i nivo naše prosvjećenosti je bio na dosta niskoj razini, pa analogno tome, ili možda baš zbog takvog stanja u našem mjestu, mi nismo u tim prvim danima NOP-a imali nikoga tko bi nas mogao zainteresirati, pokrenuti, angažirati i aktivizirati za rad u NOP-u.

Bilo je tek pojedinaca koji su u toku prvih godina dolazili u kontakte sa aktivistima, ali iz drugih mjesta - Šmrike, Dramlja, Grižana ili Crikvenice."[2]

Jedan od onih rijetkih mještana, koji se školovao u Zagrebu nakon završene osnovne škole u Jadranovu, bio je Branko Grbčić - Ico. U Zagrebu se i formirao kao napredni omladinac i vrlo brzo se vezuje za radničku klasu i njezine klasne interese. Zbog svoje aktivnosti mora je u rujnu 1941. godine pobjeći iz Zagreba u Jadranovo, ali ostaje kratko, tako da nije mogao aktivnije djelovati. O njegovim ranijim povremenim dolascima u rodno mjesto, također vrlo malo znamo, pa tako ostaje nepoznata i činjenica da li je tada djelovao kao aktivist naprednog pokreta.

Uglavnom sve se svodi na zaključak da je doratna djelatnost vrlo slaba, tokom 1941. godine neznatna, krajem 1942. povremena, a nešto intenzivnija tek po kapitulaciji Italije.

Od ranije spomenutih pojedinačnih veza bila je ona Vladimira Budića sa Slavkom Turinom - Popićem, koji je bio zadužen za rad sa omladinom na području Šmrike i Jadranova. Prema navedenom sjećanju bilo je oko desetak takvih susreta tokom 1942. godine, a Turina je uglavnom davao u zadatak da se provjeri i utvrdi kontaktiranje, privrženost i uže vezivanje mještana s Talijanima, budući da se u Jadranovu nalazio i njihov garnizon. Također je trebalo ispitati da li ima otvorenih protivnika NOP-a i sl. Nakon izvjesnog vremena Slavko Turina je prešao na drugi teren, a neposredno iza toga i poginuo, tako da je veza prekinuta.

Krajem 1942. godine NOP se nekako više počeo osjećati, istina, bez nekih većih akcija, ali se o pokretu počelo otvorenije govoriti javno izražavati simpatije, počela je pris-

tizati i partizanska štampa, osvanuo je pokoji letak, a češće su počeli dolaziti i aktivisti s drugih terena, kao npr Dušan Cvetić i dr.

Potkraj te iste godine (1942.) s aktivnošću započinje i omladinac Milutin Ahel, koga je angažirao njego ujak Dragutin, inače jedan od organizatora NOP-a u Jadranovu, koji je kao takav i streljan od strane Njemaca 1944. godine na Križišću.

U samom početku Milutin je obavljao kurirske zadatke, prenosio poruke aktivistima NOP-a u mjestu, da bi se vremenom ti zadaci postajali sve složeniji. Budući je kao đak građanske škole u Kraljevici imao stalnu propusnicu, poruke je nosio i izvan mjesta, među ostalim i na gradilište ceste Križišće - Plase, a predavao ih je šefu gradilišta Dani Mažuranu.[3]

Ovdje svakako treba istaći i povezanost omladinaca iz mjesta s nekim talijanskim vojnicima antifašističkog opredjeljenja među kojima posebno mjesto zauzima Bruno Bonaro.

Vezu s njim uspostavio je Ahel Milutin, a sastajali su se najčešće u kući Ahelovih rođaka gdje je bila stacionirana tzv. financijska straža čiji je pripadnik kao talijanski vojnik bio i Bonaro, pa je sumnja bila manja.

Bonaro je osim što je održavao vezu s aktivistima NOP-a pribavljao i razni materijal, opremu, cigarete, lijekove i dr., a kad je imao namjeru preći u partizane s još nekolicinom omladinaca bio je uhvaćen i streljan u svibnju 1943. godine. Tom prilikom bili su uhapšeni još i Ivica Perhart - Ricić, koji je također streljan, te Ivan Matetić i Miharija Josip. Po svemu sudeći bilo je još uhapšenih, ali njihovih imena se ostali ne mogu sjetiti.

Ovo je svakako bio veliki udarac za razvoj NOP.a u mjestu čije su se posljedice osjećale veoma dugo. Neposredno iza toga a i kasnije uslijedila su i nova hapšenja, te je dio uhapšenih poslan u razne koncentracione logore, gdje su neki nažalost ostali za uvijek.

Iako se iz navedenog može zaključiti da se omladinska aktivnost intenzivirala, niti u prvih šest mjeseci 1943. godine omladina nema svoje organizacije što potvrđuje i izvještaj od 1.VI 1943. godine u kome za Sv. Jakov stoji: „Omladina je većim dijelom Antifašistički raspoložena i sad se radi na organiziranju te omladine. Nekoji su dobili poziv za fašističku vojsku, isti su pobjegli od svojih kuća skrivajući se. Ovi su tražili vezu sa nama koju su odmah dobili bilo ih je preko pedeset od kojih smo nekoliko mobilisali, dočim većina još uvijek čeka i obećava da će i oni doći samo se još uvijek izvlače na razni način, misle da će od fašista biti pošteđeni."[4]

Prema sjećanju pojedinih aktivista bilo je pojedinačnih primanja u SKOJ, međutim Mjesni odbor USAOH-a osnovan je tek neposredno iza kapitulacije Italije, pretežno od ženske omladine.[5] Odbor je po svemu sudeći djelovao vrlo kratko vrijeme, jer po dolasku njemačke vojske u izvještajima stoji slijedeće: „Od kada su došli Njemci prestao je svaki rad u mjestu. Organizaciono stanje - ništa."[6] ili „Stanje kod omladine je slabo, nije sva obuhvaćena.... Ima oko 16 dezertera koji plaše narod. Njemci stalno noćivaju u selu, pa je narod uplašen."[7] i sl.

Međutim, već sredinom 1944. godine stanje je znatno bolje, pa u izvještaju od 23. travnja stoji: „Općinski komitet SKOJ-a broji tri člana, svi muškarci. Rukovodi sa tri SKOJ-evske grupe od 10 članova (3+3+4) od toga 7 drugarica. SKOJ-evski komitet predstavlja čvrstu cjelinu, a i ostale SKOJ-evske grupe pokazuju veliku volju i odanost, ali treba s njima što više raditi."[8]

O proslavi 1. Maja iznosi se slijedeće: „Na dan 30. IV zapaljeni su krijesovi na dva mjesta, ispisane su parole duž turističke ceste u dužini oko 3 km. Ljepljeni su letaci. Omladina i stariji iznenadili su Švabe kod bunkera sa puščanom vatrom i bombama. Omladin-

ci su na sedam mjesta prekinuli telefonsku vezu. Masovni sastanci održani su po selima."[9], dok 7. svibnja možemo pročitati „Odbor USAOH-a formiran je na novi način, dva druga i jedna drugarica, koja nije još bila Skojevka, ali je naknadno primljena u SKOJ. Omladina je sva obuhvaćena. Postoje 4 čitalačke grupe."[10]

U proljeće 1945. godine omladinska organizacija je još masovnija, akcije prikupljanja i prenošenja raznog materijala i hrane su sve češće, pisanje parola također, a za 8. Mart mladi su u mjestu pripremili i uspješnu priredbu s prigodnim igrokazom.

Prilikom završnih ratnih operacija na ovom području, mladi su također dali svoj doprinos, neki neposredno s puškom u ruci, a omladinke najčešće kao bolničarke.

Mnogi su se uključili i u izgradnju i obnovu ratom razrušene zemlje, međutim imenima i brojem na žalost ne raspolažemo.

Bilješke:

[1] Zvonko Petrinović, Rafe Brozičević: Dramalj i bliža okolica u NOB-i 1941. godine, Vinodolski zbornik I, 1977. str. 195.

[2] Vladimir Budić: Moja štura sjećanja o događajima u Jadranovu od početka NOR-a 1941. god. u arhivi Zbirke NOB-a Crikvenica.

[3] Milutin Ahel: Neka moja sjećanja na rad omladinske organizacije u Jadranovu do kapitulacije Italije, u arhivi Zbirke NOB-a Crikvenica.

[4] Izvještaj KK SKOJ-a za Crikvenicu i Kraljevicu od 2. VI 1943, Arhiv IHRPH - SKOJ - 26/2814.

[5] Miljenka Pilaš-Petrinović: Moja sjećanja na osnivanje omladinske organizacija u Sv. Jakovu Šiljevici. Arhiv Zbirke NOB-a Crikvenica. Miljenka Petrinović je bila sekretar SKOJ- evske organizacije, a i delegat na Kongresu USAOH-a u Zagrebu.

[6] Izvještaj KO USAOH-a za kotar Crikvenicu od 3. XI 1943. Arhiv IHRPH - USAOH - 40/422.

[7] Izvještaj KO USAOH-a Crikvenica od 6. II 1944. Arhiv IHRPH - USAOH - 40/454.

[8] Izvještaj KK SKOJ-a Crikvenica od 23. IV 1944. Arhiv IHRPH - SKOJ 28/3071

[9] Izvještaj KK SKOJ-a Crikvenica od 5. V 1944. Arhiv IHRPH - SKOJ - 27/2941

[10] Izvještaj KK SKOJ-a Crikvenica od 7. V 1944. g. Arhiv IHRPH